
Dimensions Affecting Self-Actualization in Residential Complexes from the Perspective of Experts*

Elahe Mohajer¹, Hamidreza Azemati^{2**}, Khosro Movahed³

¹ Ph.D. Student, Department of Architecture, Faculty of Art and Architecture, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.

² Professor, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Design Engineering, Shahid Rajaei Teacher Training University, Tehran, Iran.

³ Associate Professor, Department of Architecture, Faculty of Art and Architecture, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.

(Received 23 Sep 2021, Accepted 1 Jan 2022)

In the contemporary world, due to crisis of meaning and loss of individual identity, the importance of paying attention to individual growth and attempt for self-actualization have become more and more apparent. Self-actualization is a biological and psychological necessity and the fundamental tendency of every human being to realize his / her potential capabilities is embedded in its existence from the beginning, so that they aspire to reach the highest level of self-awareness and integration of physical, social, mental, and emotional needs. Housing is one of the most important and essential needs of every human and one of the strongest physical, psychological, emotional, and spiritual concepts in human life. Residential spaces are among the spaces that have the most use for human and humans are constantly interacting with them to the greatest extent. Therefore, due to the duration of presence and continuity of communication with the residential space, this space can be considered as having a great impact on people; thus considering the importance of the effects of the residential environment on people, it is necessary to design housing in such a way so as to clear the way for growth and prosperity of people. Because not paying attention to self-actualization will cause disruption in personal growth and development and in important spaces such as the housing, in addition to being harmful, it will prevent the formation of a meaningful relationship between the individual and space. So due to the mentioned necessity, the present study aims to provide the dimensions of design of residential complexes based on self-actualization of residents according to the perspective of experts, and the mixed research method (quantitative-qualitative). The study population in this research is specialists in the field of architecture and urban planning and

sampling has been done by snowball sampling method. This research is accepted using the Delphi exploratory survey method and according to the opinions of the members of the Faculty of Architecture and Urban Planning of universities and in two stages: In the first stage, after the feedback interview with the experts, using the open and axial coding technique, the concepts are categorized and include: interactive environment, environmental attractiveness, security and comfort of the environment, nurturing environment, discoverable environment, controllable environment. Then goal-content table is formed and based on this, the researcher made the questionnaire. The survey was conducted in two rounds and the questionnaires were completed by experts in the field of architecture and urban planning. The obtained data were then fed into SPSS-23 software and analyzed using Q factor analysis, Pearson correlation test, and Friedman test, and finally, the most influential dimensions on the self-actualization process were identified from the experts' perspective. The results of this study indicate that according to the opinions of experts in the dimensions: "Cognitive-semantic, perceptual-experimental, psychological-mental, interactive-social, physical-somatic, functional-activity" in the design of residential complexes can affect the self-actualization of residents and meanwhile it was found that psychological-mental, interactive-social and cognitive-semantic dimensions from the experts' perspective are the most effective factors on self-actualization of residents of residential complexes.

Keywords: Residential Spaces, Residential Complex, Self-Actualization, Potential Talents.

* The present article has been derived from Elahe Mohajer's Ph. D. thesis entitled "Design Model of Residential Complexes Based on Residents' Self-Actualization" Currently pending at Islamic Azad University of Shiraz Branch, under the supervision of Dr. Hamidreza Azemati and the consultancy of Dr. Khosro Movahed

** Corresponding Author, Email: Azemati@sru.ac.ir

ابعاد تأثیرگذار بر خودشکوفایی در مجتمع‌های مسکونی از نگاه متخصصان*

الهه مهاجر^۱، حمیدرضا عظمتی^{۲*}، خسرو موحد^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

۲. استاد، گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران.

۳. دانشیار، گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۷/۰۱، تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۰/۱۱)

چکیده

در دنیای معاصر باتوجه به بحران معنای بوجود آمده و از بین رفتن هویت فردی، اهمیت توجه به رشد فردی و تلاش جهت خودشکوفایی بیش از پیش نمایان می‌گردد. خودشکوفایی گرایش بنیادین هر انسان برای تحقق قابلیت‌های بالقوه است، بطوریکه به بیشترین ادراک از خویش و یکپارچگی نیازهای جسمانی، اجتماعی، ذهنی و عاطفی برسد. باتوجه به اهمیت تأثیرات محیط مسکونی بر افراد، لازم است طراحی مسکن به گونه‌ای صورت‌پذیرد که زمینه‌ساز شکوفایی افراد باشد، چراکه عدم توجه به خودشکوفایی سبب اختلال در رشد و تکامل فردی و در فضای مسکن، سبب عدم شکل‌گیری ارتباط معنادار بین فرد و فضا خواهد شد. با توجه به ضرورت عنوان شده، پژوهش حاضر با هدف ارائه‌ی ابعاد طراحی مجتمع‌های مسکونی مبتنی بر خودشکوفایی ساکنین براساس دیدگاه متخصصان نگارش شده و روش تحقیق پژوهش، آمیخته (کمی- کیفی) می‌باشد. جامعه‌ی مورد مطالعه متخصصان رشته‌ی معماری بوده و نمونه‌گیری از طریق روش گلوله‌برفی انجام گرفته‌است. این پژوهش با استفاده از روش پیمایش اکتشافی دلفی و باتوجه به نظریات اعضای هیئت‌علمی دانشگاه‌ها، در دو مرحله صورت پذیرفته‌است؛ در مرحله‌ی اول پس از مصاحبه بازپاسخ با متخصصین، به وسیله‌ی تکنیک کدگذاری باز و محوری، جدول هدف-محتوا تشکیل شده و پرسشنامه‌ی محقق ساخت شکل‌گرفته‌است؛ پیمایش نیز در دو دور صورت پذیرفته و پرسشنامه‌ها توسط متخصصان تکمیل شده‌است. داده‌ها به وسیله‌ی نرم‌افزار Spss-23 و با استفاده از تحلیل عامل Q، آزمون همبستگی پیرسون و آزمون فریدمن تحلیل شد. درنهایت تأثیرگذارترین عوامل بر خودشکوفایی از دیدگاه متخصصان مشخص شده‌است. نتایج این پژوهش بیانگر آن است که ابعاد روانشناختی-ذهنی، تعاملی-اجتماعی و شناختی-معنایی از دیدگاه متخصصان موثرترین عوامل بر خودشکوفایی ساکنین مجتمع‌های مسکونی می‌باشند.

واژگان کلیدی

فضاهای مسکونی، مجتمع مسکونی، خودشکوفایی، توانایی‌های بالقوه.

*مقاله‌ی حاضر برگرفته از رساله‌ی دکتری الهه مهاجر، با عنوان «مدل‌یابی طراحی مجتمع‌های مسکونی مبتنی بر خودشکوفایی ساکنین» با راهنمایی جناب آقای دکتر حمیدرضا عظمتی و مشاوره‌ی جناب آقای دکتر خسرو موحد، در دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز می‌باشد، که در حال حاضر در حال انجام است.

** نویسنده مسئول مکاتبات: Email: Azemati@srui.ac.ir

حق نشر متعلق به نویسنده(گان) است و نویسنده تحت مجوز Creative Commons Attribution License به مجله اجازه می‌دهد مقاله چاپ شده را با دیگران به اشتراک بگذارد منوط بر اینکه حقوق مؤلف اثر حفظ و به انتشار اولیه مقاله در این مجله اشاره شود.

مقدمه

مسکونی از دیدگاه متخصصان نگارش شده و سعی بر آن است تا با توجه به نظریات متخصصان ابعاد طراحی مجتمع مسکونی که می‌توانند بر اغنای خودشکوفایی در افراد موثر باشد، معرفی شوند. امید است شناسایی و بهره‌گیری از قابلیت‌های محیطی تسهیل‌کننده‌ی نیل به خودشکوفایی افراد، گامی باشد به سوی رشد و تعالی جامعه.

بدین ترتیب سؤال و فرضیه در پژوهش پیش رو به صورت زیر مطرح می‌شود:

- ابعاد موثر بر خودشکوفایی در مجتمع‌های مسکونی کدام اند؟

- به نظر می‌رسد ابعاد کالبدی و معنایی مسکن که امکان ایجاد حریم شخصی، امنیت و تعامل را به وجود می‌آورند، می‌توانند بر خودشکوفایی ساکنین مجتمع‌های مسکونی موثر باشند.

۱. تعاریف و مفاهیم خودشکوفایی

خودشکوفایی به معنای تحقق بخشیدن به استعدادها، توانش‌ها و امکانات فرد است (Shneiderman 1999) و به عنوان بالاترین و رشد یافته‌ترین انگیزش انسان شناخته می‌شود (Hall & Hansen 1997). معنای اصلی مفهوم خودشکوفایی را می‌توان کشف خود واقعی و ابراز و توسعه‌ی آن دانست (Faraci & Cofer & Appley 1964; Cannistraci 2015). خودشکوفایی یک ضرورت زیستی و روانشناختی و نیاز هر انسان برای تکامل بخشیدن به خود می‌باشد (Corsini 2002; Bauer et al. 2015). می‌توان آن را ترکیبی از احساس خوب و کارکرد موثر در زندگی و مترادف با سطح بالای بهزیستی روانی و یکی از ویژگی‌های شخصیتی نشان‌گر کمال و سلامت روانی دانست (Frankl 1978; Ryff & Singer 1998; Keyes 2002; Huppert 2009; Huppert & So 2009; Soleymani 2014). واژه‌ی خودشکوفایی اولین بار در سال ۱۹۳۹ توسط عصب‌شناس آلمانی کورت گلدشتاین به عنوان گرایش جهت به فعلیت درآوردن تمام وجوه و قابلیت‌های فردی تا حد ممکن مطرح شد (Humboldt 2019; Goldstein 1993).

یکی از مهمترین عملکردهای هر انسان را می‌توان تلاش جهت رشد و شکوفایی دانست و از این روی خودشکوفایی^۱ به عنوان یک ضرورت زیستی و روانشناختی (Corsini 2002) همواره مورد توجه نظریه‌پردازان بوده‌است. خودشکوفایی را می‌توان گرایش بنیادین هر انسان برای تحقق قابلیت‌های بالقوه دانست، به صورتی که فرد به بیشترین ادراک از خویش و یکپارچگی نیازهای جسمانی، اجتماعی، ذهنی و عاطفی برسد (Maddi 1996; Maslow 1970: 52; VandenBos 2007; NajianAsl et al. 2017).

مسکن فضایی است که انسان پس از تلاش روزانه و هیاهوی ناشی از کار و فعالیت، برای استراحت و زیست سالم به آن پناه می‌برد (Moein 1983-4390; Bitaraf et al. 2018). مسکن به عنوان تأمین‌کننده‌ی یکی از اساسی‌ترین نیازهای بشر؛ مفهومی بیش از یک سرپناه فیزیکی می‌باشد (Mofidi et al. 2016)، اما امروزه در طراحی آن به نیازهای بنیادین و شکوفایی افراد توجه کمتری شده‌است. عدم توجه به خودشکوفایی در طراحی فضاها علاوه بر آسیب‌زا بودن (Karimi 1995: 160) سبب اختلال در رشد و تکامل شخصیت فرد می‌شود (Petri 2010).

در عصر پیچیدگی‌های روزافزون و از بین رفتن هویت فردی، اهمیت توجه به رشد فردی و شکوفایی قابلیت‌های بالقوه بیش از پیش نمایان می‌گردد. با توجه به تأثیرات فراوان محیط، خصوصاً محیط مسکونی بر افراد، لازم است طراحی آن به گونه‌ای صورت پذیرد که پاسخگوی انگیزش‌های بنیادین و زمینه‌ساز رشد و شکوفایی قابلیت‌های درونی افراد باشد؛ چراکه عدم توجه به خودشکوفایی در فضای پر اهمیتی همچون مسکن، سبب عدم شکل‌گیری ارتباط معنادار بین فرد و فضا خواهد شد. با توجه به بررسی پیشینه پژوهش در باب مسکن به نظر می‌رسد به خودشکوفایی توجه کمتری شده‌است و این عدم توجه، مسئله‌ی اساسی در پژوهش حاضر می‌باشد.

با توجه به ضرورت موضوع عنوان شده، پژوهش حاضر به منظور ارائه‌ی ابعاد تأثیرگذار بر خودشکوفایی در مجتمع‌های

منجر می‌شود (Schultz 1977) به عقیده‌ی مزلو و راجرز هر نوزادی امکان خودشکوفایی را دارد (Hoffman 1988: 173-174; Lundin 1996; NajianAsl et al. 2017). خودشکوفایی تحت عنوان مفهوم کمال و انسان کامل همواره مورد بحث فلاسفه حکما و فلاسفه ایرانی-اسلامی بوده و خاستگاه این مفهوم را عرفان ایرانی-اسلامی می‌دانند. اسلام اهمیت بسیاری برای کمال قائل است و هدف از خلقت را به تکامل رسیدن انسان می‌داند (IzadiYazdanAbadi 2006). در جدول ۱ خلاصه‌ای از نظریات مهمترین حکما، اندیشمندان و نظریه پردازان در مورد خودشکوفایی ارائه شده‌است:

جان لنگ خودشکوفایی را اینگونه توصیف می‌کند: میل برای تبدیل شدن هرچه بیشتر به آنچه که فرد توانایی تبدیل شدن به آن را دارد و به دنبال «جستجو برای دانستن»^۲، درک^۳، آرامش^۴، تحقق یا تکامل خود^۵، معنای زندگی^۶ و زیبایی^۷ حاصل می‌شود (Lang 1987; Weaver 2010). کارل راجرز خودشکوفایی را هدف نهایی تمامی انسانها می‌داند (Schultz 2016; Najafi & Baseri 2018) و مزلو (Maslow 1970) خودشکوفایی را به عنوان نیاز شکوفایی مداوم پتانسیل‌ها و استعدادها تعریف می‌کند (Bar-on 2001; Maslow 2011). به گفته‌ی مزلو خودشکوفایی یک توسعه‌ی پایان‌ناپذیر است که به سطح بهینه‌ی سلامت روان

جدول ۱: آراء و تعاریف اندیشمندان و نظریه پردازان درباره خودشکوفایی

Table 1: Opinions and definitions of thinkers and theorists about self-actualization

قرن ۱۱ میلادی	
ابن سینا	هدف اساسی تعلیم و تربیت جامعه، پرورش شخصیت کامل است. کمال خالص انسانی، کمال عقل نظری است و اصلاح و تهذیب عقل عملی، مقدمه‌ای برای وصول به سعادت نهایی می‌باشد.
قرن ۱۲ میلادی	
ابن عربی	انسان کامل همواره مقام خلافت الهی را بر عهده دارد، چرا که مظهری از مظاهر اسماء و صفات الهی به شمار می‌رود.
قرن ۱۷ میلادی	
ملاصدرا	مسیر حرکت نفس از حرکت و سیلان مواد و صور مستعد به منظور طی درجات نباتی و حیوانی و وصول به مقامات انسانی می‌باشد. ملاصدرا بر پایه اصل حرکت جوهری خود، میل به تکامل را تنها مختص به انسان ندانسته و همه‌ی موجودات را مستعد کمال می‌داند. در نهاد هر موجود ناقص این میل و شوق به طور طبیعی وجود دارد که بطور مداوم او را به سمت کمال سوق می‌دهد.
دهه ۳۰ میلادی	
Goldstein 1939	انگیزه تشخیص استعدادها در فرد و به فعلیت در آوردن تمام وجوه و قابلیت‌های وجود خویش. با شکوفایی فرد به تحقق خویشتن و آنچه که ظرفیت آن را دارد، دست می‌یابد.
دهه ۵۰ میلادی	
Rogers 1951	خودشکوفایی حالتی انگیزشی دارد و همان میل به رشد و توسعه دادن تمامی توان‌های بالقوه می‌باشد
Frankl 1959	خودشکوفایی حالتی است که با توانایی درک جنبه‌های پر معنا و مثبت رویدادهای زندگی همراه است
دهه ۶۰ میلادی	
Cofer & Appley 1964	کشف خود واقعی و ابراز و توسعه‌ی آن
دهه ۷۰ میلادی	
Maslow 1971	خودشکوفایی فرایند پایان ناپذیر تحول است که به ارتقاء وضعیت سلامت روان می‌انجامد. تلاش برای سلامتی، جستجوی هویت و استقلال و آرزوی تعالی یا به عبارتی نیاز به دستیابی به «انسان کامل»
دهه ۸۰ میلادی	
Dahl et al. 1983	خودشکوفایی به مثابه فرآیند تحول نیروهای بالقوه فرد در حد کمال است

Lang 1987	میل برای تبدیل شدن هرچه بیشتر به آنچه که قابلیت آن در فرد وجود دارد
دهه ۹۰ میلادی	
Maddi 1996	گرایش بنیادین هر شخص برای تحقق بخشیدن و به عینیت درآوردن هرچه بیشتر توانایی‌های بالقوه‌ی خود
Hall & Hansen 1997	بالاترین انگیزه انسان و خواسته‌ای برای رسیدن به بهترین چیزی که فرد می‌تواند بدان دست یابد.
Ryff & Singer 1998	ترکیبی از حس خوب و کارکرد موثر در زندگی که با سطح بالای بهزیستی روانی مترادف بوده و سلامت روان را نشان می‌دهد
۲۰۱۰-۲۰۰۰ میلادی	
Shneiderman 1999	خودشکوفایی فرآیند رشد به صورتی است که فرد به سوی ارزیابی‌های معقول، آفریدن و کاویدن پیش می‌رود.
Corsini 2002	خودشکوفایی یک ضرورت زیستی و روانشناختی و نیاز انسان برای تکامل بخشیدن به خود می‌باشد
VandenBos 2007	بهره برداری کامل از ظرفیتهای بالقوه به‌طوری که فرد به بیشترین ادراک از خود و یکپارچگی نیازها برسد

گرفت و شرایط محیط را جهت نیل به خودشکوفایی فراهم نمود.

۲. مفهوم مجتمع‌های مسکونی

مسکن اسم مکان است بر وزن مفعول به معنای محل آرامش و سکونت که از ماده سکَن به معنی آرامش می‌آید و در اصطلاح به مکانی می‌گویند که انسان در آن زندگی می‌کند (Ghorbani & YazdanPour 2013: 2). در لغت‌نامه دهخدا مسکن به صورت جایِ باشش و خانه، منزل و بیت، جای سکونت و مقام، جای آرام و در معنای محتوایی خود با مفاهیمی چون آسایش، آرامش و امنیت و محلی که این نیازها را تحقق می‌بخشد، همراه می‌باشد (Dehkoda 1994; Khatibi et al. 2018). مسکن را می‌توان مجموعه‌ای از تسهیلات دانست که به منظور ارائه خدمات فشرده در یک مکان فیزیکی قرار دارد (Habib 2004: 15; Bitaraf et al. 2018) در دومین اجلاس اسکان بشر^۸، مسکن مناسب بدین صورت تعریف شده‌است: سرپناه مناسب یعنی آسایش مناسب، فضای مناسب، دسترسی فیزیکی و امنیت مناسب، امنیت مالکیت، پایداری و دوام سازه‌ای، روشنایی، تهویه، سیستم گرمایی مناسب، زیرساخت‌های اولیه از قبیل آبرسانی مناسب، بهداشت و آموزش، دفع زباله، کیفیت مناسب زیست محیطی، عوامل بهداشتی مناسب، مکان مناسب و قابل دسترس از نظر کار و تسهیلات اولیه که همه این موارد باید با توجه به استطاعت مردم خانه تأمین شود (Dalalpour 2000).

خودشکوفایی را می‌توان میل و انگیزشی درونی دانست در جهت محقق کردن و به ثمر رساندن پتانسیل‌ها و استعدادهای ذاتی هر انسان و به عنوان یکی از مباحث مهم که به سلامت روان و رشد شخصی منجر می‌شود، مورد توجه قرار گرفته‌است. از زمان مطرح شدن این مفهوم توسط گلدشتاین تا به امروز نظریه پردازان بسیاری آراء و نظریات خود را در مورد آن ارائه نموده و تلاش کرده‌اند آن را به صورتی قابل فهم تبیین و تشریح نمایند. گلدشتاین، مزلو و راجرز از جمله افرادی هستند که بیش از دیگران خودشکوفایی را مورد بحث و بررسی قرار داده‌اند. در عرفان ایرانی اسلامی نیز از برجسته‌ترین حکما و اندیشمندانی که انسان کامل را مورد بحث قرار داده‌اند می‌توان به شمس تبریزی، مولوی، ابن‌سینا، ملاصدرا و خواجه نصیرالدین طوسی اشاره نمود. از نگاه حکما و اندیشمندان شرقی خودشکوفایی و رسیدن به تکامل و کمال برابر با سعادت و وصول به مقامات انسانی و تجلی صفات الهی است و در آراء و نظریات نظریه‌پردازان غربی خودشکوفایی، حالتی روانی و انگیزشی والا جهت دستیابی به شکوفایی توانایی‌های بالقوه‌ی هر انسان مطرح شده، که مزلو آن را دستیابی به انسان کامل می‌داند؛ با مقایسه‌ی آراء و نظریات حکما و اندیشمندان شرقی و نظریه پردازان غربی می‌توان به این نقطه نظر دست یافت که هر دو گروه از صاحب‌نظران در این موضوع که خودشکوفایی انسان به معنای کمال اوست توافق نظر دارند. گرایش به خودشکوفایی را می‌توان از مهمترین اهداف هر فرد در طول زندگی‌اش دانست و می‌بایست از تمامی امکانات در این راستا بهره

(Motalebi 1998).

شکوفایی مفهومی چندبعدیست که برای رسیدن به آن نیاز است ترکیبی از عوامل فردی و محیطی به کار گرفته شود. بدین منظور کسب مهارت‌ها و شایستگی‌های لازم برای استفاده بهینه از پتانسیل‌های فرد در محیط ضروری است. به کار گرفتن این قابلیت‌ها به فرد کمک کند تا مسیر خود را به سمت شکوفایی هموار نماید (Soleymani 2014). متغیرهای محیطی مانند خانواده، مدرسه، محیط کاری و اجتماعی می‌توانند بر خودشکوفایی افراد تأثیر بگذارند. به عنوان مثال، یک محیط سالم و امن در خانه روند شکوفایی را تسهیل نموده و از طرف دیگر مشکلات محیط کار و خانواده (Ruf 2009) و محیط اجتماعی نامناسب می‌توانند روند خودشکوفایی را مختل کنند. بنابراین جهت شکوفا کردن قابلیت‌های بالقوه یک جامعه و محیط تسهیل کننده مورد نیاز است (Yarmohammadian & Kamali 2007: 214).

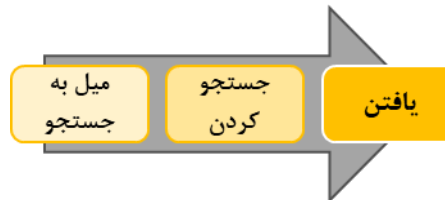
در باب تأثیر معماری بر تحقق خودشکوفایی جان لنگ این موضوع را مطرح می‌کند که: «آیا معماری می‌تواند به فرد کمک کند تا میل به دانش، درک، معنا و در نهایت خودشکوفایی را برآورده کند؟» کلید نهفته در این عبارت یعنی میل به نیل به خودشکوفایی در «جستجو کردن» است، که نشان می‌دهد دستیابی به خودشکوفایی یک فرآیند اکتشافی است. الگوی بنیادین اندیشه بشر در واقع یک فرایند اکتشافی است که شامل سه مولفه اصلی می‌باشد: «میل به جستجو، جستجو کردن و یافتن»؛ معماری می‌تواند به وسیله اکتشاف این عناصر را ادغام نماید و مسیر را در نیل به خودشکوفایی تسهیل کند (Weaver 2010)؛ در همین راستا طراحی با استفاده از ارزش‌های مزلو، شامل «نظم، یکپارچگی، تمامیت و زیبایی، کمال، خودانگیختگی، سادگی، پیچیدگی، خیرخواهی، منحصر به فرد بودن، سهولت، شوخ طبعی، حقیقت و خودمختاری» (Maslow 1998) از آن جهت که این ارزش‌ها از طریق تجربیات حسی در فضای معماری کشف می‌شوند، می‌تواند باعث پیشرفت در روند خودشکوفایی فرد در فضای معماری شود (Weaver 2010).

مجتمع‌های مسکونی به عنوان تعدادی بلوک ساختمانی در نظر گرفته می‌شود که می‌تواند شامل گونه‌های مختلف مسکن (تک خانواری، آپارتمان‌های کوتاه و بلند مرتبه) باشد. در این مجتمع‌ها، بلوک‌های آپارتمانی در یک قطعه زمین براساس طرحی از پیش اندیشیده شده قرار می‌گیرند (Eynifar & Ghazizade 2011). طراحی مجموعه‌های مسکونی تنها به معنی چیدن تعدادی بلوک ساختمانی در کنار هم نیست، بلکه ایجاد محصوریت فضایی، فراهم آوردن فضای باز با کیفیت و ایجاد ترکیب زیباشناسانه‌ای بین توده ساختمانی و فضای شهری، می‌بایست در جانمایی بلوک‌ها مدنظر قرارگیرد (Azizi & MalekMohammadNezhad 2008; Amini et al. 2014).

۳. خودشکوفایی در فضای مسکونی

محیط به عنوان پدیده‌ای که انسان را به صورت همه جانبه در برگرفته، تأثیرات بسیاری را بر تمام جنبه‌های زندگی وی می‌گذارد. انسان همواره نقش مؤثری در شکل‌دهی به محیط پیرامون خود در جهت تامین نیازهای خود ایفا نموده‌است (Deldar 2009: 61; Alaghmand et al. 2017). مسکن به عنوان مهمترین گستره‌ی حضور و رشد انسان، بیشترین کاربری را برای افراد داشته‌است و تأثیرگذارترین فضایی است که در پیرامون انسان وجود دارد (Mazaheri et al. 2018)، سکونت را شاید بتوان به عنوان اولین عمل خودآگاه انسان برشمرد که نیازهای مادی و معنوی او را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد (Aslanian et al. 2018). مسکن امروزه نه تنها مکانی برای آموزش و فراغت انسان است، بلکه می‌تواند در جهت اعتلای فکری و روحی انسان مؤثر واقع شود و موجبات پیشرفت وی را فراهم آورد. بنابراین مسکن در جهان امروز، به عنوان یکی از نیازهای ضروری انسان کارکردهای متنوعی دارد (Yahyavi 1979: 134; Khatibi et al. 2018). انسان از طریق تعامل با محیط و تغییر در قابلیت‌های آن و با تکیه بر انگیزه‌های درونی خود سعی در پاسخ به نیازهای خویش دارد و از طریق تغییرات در محیط کالبدی و قابلیت‌های آن می‌تواند به محیط معنا بخشد

با شناسایی و بهره‌گیری صحیح و هوشمندانه از صفات محقق کننده‌ی خودشکوفایی در فضاهای مسکونی، می‌توان نقشی مهم و موثر در جهت تسهیل نیل به خودشکوفایی و ارتقا درجات خودشکوفایی در افرادی که به خودشکوفایی دست یافته‌اند، ایفا نمود.

شکل ۱: مولفه‌های اصلی یک فرآیند اکتشافی

Fig. 1: The main components of an exploratory process

۴. پیشینه پژوهش

موضوع خودشکوفایی از زمان ظهور خود در دهه‌ی ۳۰ میلادی تا به امروز مورد توجه بسیاری از نظریه پردازان بوده‌است و پژوهش‌های مختلفی در حوزه‌ی خودشکوفایی صورت پذیرفته‌است. نظریه پردازانی همچون گلدشتاین، راجرز، مزلو و فرانکل خودشکوفایی را در نظریات خود مورد بحث و بررسی قرار داده‌اند، که در جدول ۲ به تفکیک نام نظریه پرداز ارائه شده‌است:

با توجه به مطالب عنوان شده می‌توان بیان داشت مسکن امروزی را نمی‌توان صرفاً یک سرپناه به حساب آورد بلکه انتظار می‌رود این فضا بتواند در برآوردن نیازهای سطوح مختلف در افراد نقش پررنگ و موثری را ایفا نماید. لذا با توجه به اهمیت انگیزش خودشکوفایی و نقش موثر آن در سلامت روان افراد، توجه به این موضوع مهم در طراحی مجتمع‌های مسکونی به سبب قابلیت‌های این نوع مسکن، می‌تواند گام مهمی در جهت رشد و تعالی جامعه باشد. در این راستا با توجه به تاثیر انکارناپذیر محیط مسکن بر افراد؛

جدول ۲: پیشینه موضوع به تفکیک نام نظریه پرداز

Table 2: Background of the subject by the name of the theorist

Kourt Goldstein	
The Organism.	1939
کورت گلدشتاین عقیده دارد که هر ارگانیسم انگیزه اصلی یا انگیزه ذاتی منحصر به فردی دارد و تحقق این انگیزه درونی همان خودشکوفایی است. خودشکوفایی انگیزه تشخیص استعدادها در فرد و به فعلیت در آوردن تمام وجوه و قابلیت‌های وجود خویش است. با شکوفایی فرد به تحقق خویش و آنچه که ظرفیت آن را دارد، دست می‌یابد.	
Abraham Maslow	
Motivation and Personality	1954
Self-Actualizing People: A Study of Psychological Health	1956
Toward a Psychology of Being	1968
The Farther Reaches of Human Nature	1971
Maslow on Management	1998
A Theory of Human Motivation	2000
آبراهام مزلو در سلسله مراتب نیازهای انسان، خودشکوفایی را در راس نیازها قرار می‌دهد. مفهوم خودشکوفایی در دیدگاه مزلو، زمینه‌ای برای روانشناسی مثبت‌گرا ایجاد کرد. مفهوم خودشکوفایی مزلو تمرکز را از آسیب‌شناسی‌های انسانی به صفات مثبت انسانی تغییر داد.	
- نظریه مزلو جنبه‌هایی از نقطه نظرانی است برای خلق یک نظریه که می‌گوید: «انسان‌ها قادر به چیزی بزرگتر از آن چیزی که هستند می‌توانند باشند».	
- خودشکوفایی فرایند پایان ناپذیر تحول است که به ارتقاء وضعیت سلامت روان می‌انجامد.	
- خودشکوفایی را می‌توان تلاش برای سلامتی، جستجوی هویت و استقلال و آرزوی تعالی و نیاز به دستیابی به «انسان کامل» دانست.	
Viktor Frankl	
Man's Search for Meaning	1959
The Unheard Cry for Meaning	1978
- ویکتور فرانکل خودشکوفایی را حالتی می‌داند که با توانایی درک جنبه‌های پر معنا و مثبت رویدادهای زندگی همراه است.	

- خودشکوفایی یکی از ویژگی‌های شخصیتی نشان‌گر کمال و سلامت روانی است.	
- این مفهوم اشاره به این دارد که تجربه زندگی تا چه حد خوب پیش می‌رود.	
- خودشکوفایی را می‌توان ترکیبی از احساس خوب و کارکرد موثر در زندگی دانست که با سطح بالای بهزیستی روانی مترادف است.	
Carl Rogers	
A Theory of Ttherapy, Personality, and Interpersonal Relationships	1959
On Becoming a Person	1961
The Concept of the Fully-Functioning Person	1963
Carl Rogers on Personal Power	1977
A Way of Being	1980
- کارل راجرز به خودشکوفایی به عنوان یک نیروی رشد و بخشی از طبیعت ژنتیکی انسان می‌نگرد و رشد نهایی را در «انسان کامل» میداند.	
- خودشکوفایی میل به رشد و توسعه دادن تمامی توانایی‌های بالقوه و حالتی انگیزشی است و هدف نهایی تمامی انسان‌ها می‌باشد.	
- موجود زنده نه تنها سعی در حفظ خود دارد، بلکه تلاش می‌کند خود را در جهت تمامیت، وحدت، کمال و خودمختاری سوق دهد.	
- هر انسانی دارای گرایش فطری به شکوفا کردن استعداد منحصر بفرد خود می‌باشد.	

علاوه بر موارد ذکر شده پژوهشگران نیز در حوزه‌ی معماری (Molaei 2011) ، به موضوع خودشکوفایی پرداخته‌اند؛ همچنین پژوهش‌هایی نیز این موضوع را در ارتباط با عوامل فردی، اجتماعی و محیطی بررسی نموده‌اند که خلاصه‌ی برخی پژوهش‌ها در جدول ۳ ارائه شده‌است:

علاوه بر موارد ذکر شده پژوهشگران نیز در حوزه‌ی معماری (Kovtun 2014; Weaver 2010)، فضاهاى آموزشی (GholamaliZade 2006; GholamaliZade & Mokhberi 2014; Alaghmand 2017; Alaghmand et al. 2018; Alaghmand et al. 2019; MahdiNejad & Hasankhani 2016; Hasankhani 2019) و فضاهاى شهری

جدول ۳: پیشینه موضوع با تأکید بر نتایج حاصله

Table 3: Background of the subject with emphasis on the results obtained

- دهه ۷۰ میلادی
- تئوسى و لینداموود (Tosi & Lindamood 1975) اندازه‌گیری خوشکوفایی
- پرسشنامه ارائه شده توسط محققان این پژوهش پتانسیل زیادی برای استفاده در زمینه‌های مشاوره ارائه می‌دهد و می‌تواند به عنوان یک ابزار تحقیقاتی در نظر گرفته شود.
- مک‌کلین و همکاران (Macklin et al. 1976) ارتباطات بین فردی و خودشکوفایی
- نتایج پژوهش نشان داد افرادی که خودشکوفایی بیشتری داشتند در ارتباطات بین فردی خودجوش‌تر، صادقانه‌تر، امیال و افکار خود را نشان داده و قادر به درک دیگران هستند.
- فاکسمن (Foxman 1976) تحمل ابهام و خودشکوفایی
- با توجه به نتایج پژوهش مشخص شد که صرف نظر از جنسیت، تحمل ابهام با خودشکوفایی رابطه‌ی مثبت دارد.
- دهه ۸۰ میلادی
- جان لنگ (Lang 1987) نظریه‌ی آفرینش معماری
- لنگ معتقد است که خودشکوفایی به دنبال «جستجو برای دانستن، درک، آرامش، تحقق یا تکامل خود، معنای زندگی و زیبایی» حاصل می‌شود.
- رایدِر (Ryder 1987) نقش هنر در خودشکوفایی
- طبق نظر محقق در عصر حاضر، آموزش هنر باید حمایت شود و آموزش از طریق هنر باید به عنوان یک عامل خودشکوفایی ادامه یابد.

- دهه ۹۰ میلادی
- الیس (Ellis 1991) دستیابی به خودشکوفایی
- به بیان محقق عدم وابستگی (تمایل به خلوت) و پذیرش بی قید و شرط خود بیانگر این موضوع است که خودشکوفایی مدلی از سازگاری مطلوب می باشد.
- هال و هانسن (Hall & Hansen 1997) خودشکوفایی در مردان و زنان
- در این مقاله تفاوت های خودشکوفایی زنان و مردان مورد بررسی قرار گرفت یکی از نتایج این پژوهش نشان می دهد که مردان دو برابر بیشتر از زنان خود شکوفا شدند.
- ۲۰۰۰-۲۰۱۰ میلادی
- هانلی و ابیل (Hanley & Abell 2002) مزلو و ارتباطات بین فردی: ایجاد یک مدل بین فردی از خودشکوفایی
- این پژوهش اصلاحاتی را در سلسله مراتب مزلو پیشنهاد می کند که دیدگاه های مربوط به ارتباطات را به طور کامل تر در نظر می گیرد.
- راف (Ruf 2009) خودشکوفایی و اخلاق استعداد های درخشان: عوامل محیطی، خانوادگی و شخصی
- یافته ها نشان می دهد درک افراد از اینکه افراد قابل توجهی به آنها اهمیت می دهند یا به آنها احترام می گذارند به عنوان یک عامل مثبت در خودشکوفایی مطرح است.
- ویور (Weaver 2010) دستیابی به خودشکوفایی در تجربه ی معماری
- این پژوهش به دنبال پاسخگویی به نیازهای انسانی در سطح شخصی از طریق تجربه معماری و پاسخ به نیازهای بنیادین تا سطح خودشکوفایی در جامعه می باشد.
- ۲۰۲۰-۲۰۱۱ میلادی
- آیوزن و همکاران (Ivtzan et al. 2013) بهزیستی از طریق خودشکوفایی
- نویسنده نتیجه گرفت که افراد در جوامع جمع گرا تفاوت بسیاری در سطح خودشکوفایی با جوامع فرد گرا دارند.
- امیرکیایی (AmirKiaei 2014) رابطه فراشناخت، خودشکوفایی و رفاه در دانشجویان
- یافته ها حاکی از آن است که فراشناختی عمومی، می تواند به عنوان مجموعه ای از مهارت ها به افراد آموزش داده شود که به خودشکوفایی و رفاه دانشجویان کمک می کند.
- کاوتن (Kovtun 2014) خودشکوفایی نیازهای بنیادی در معماری
- طبق نتایج پژوهش ویژگی های معماری باید نیازهای فرد را در سه سطح برآورده سازد: ۱. نیازهای بیولوژیکی ۲. نیازهای اجتماعی ۳. نیاز به خودشکوفایی
- روون (Rowan 2015) خودشکوفایی و فردگرایی
- طبق نتایج پژوهش خودشکوفایی، سطح کاملاً مشخص و قابل دستیابی آگاهی است و از طرف دیگر، اینکه فردگرایی قابل دستیابی است، کاملاً تردیدآمیز به نظر می رسد.
- علاقمند و همکاران (Alaghmand et al. 2017) مؤلفه های طراحی فضاهای جمعی دانشگاه در پاسخ به نیاز خودشکوفایی
- مهم ترین صفات فضاهای جمعی دانشگاه موثر در خودشکوفایی دانشجویان: حریم شخصی و خلوت، حضورپذیری، سادگی در سازمان دهی محیطی و اجتماع پذیری
- فرناندو و چاودری (Fernando & Chowdhury 2017) پرورش فضیلت و خودشکوفایی در محل کار
- نتایج این پژوهش پرورش فضیلت را در خودشکوفایی فرد در محیط کاری فرآیندی به سوی بهزیستی و رفاه بهتر می داند.
- پاوای و همکاران (Pavai et al. 2020) بررسی رابطه بین تصمیم گیری و خودشکوفایی
- تجزیه و تحلیل رگرسیون در این پژوهش نشان داد که بین تصمیم گیری و خودشکوفایی نوجوانان رابطه مثبت وجود دارد.

در پژوهش‌های مورد بررسی عواملی همچون: « هنر و روند هنری، تصمیم‌گیری، پرورش فضیلت، تحمل ابهام، فردگرایی، ارتباطات بین فردی، جستجو برای دانستن، درک، آرامش، تحقق یا تکامل خود، معنای زندگی یا زیبایی، فرآیند اکتشاف، تجربه‌پذیری، اهمیت و احترام به افراد، حمایت اجتماعی ادراک شده، فراشناخت، حریم شخصی و خلوت، حضورپذیری، سادگی در سازمان‌دهی محیطی و اجتماع‌پذیری» از عوامل موثر در روند دستیابی به خودشکوفایی معرفی شده‌اند. با در نظر گرفتن این موضوع که پژوهش‌های صورت گرفته تا به امروز موضوع خودشکوفایی در مباحث روانشناسی، ادبیات و در حیطه‌ی معماری فضاهای گوناگون آموزشی، اداری و شهری را مورد بررسی قرار داده‌اند، لذا با توجه به اهمیت فضاهای مسکونی و تأثیر گسترده‌ی آن بر افراد، پژوهش حاضر بر آن است تا به معرفی ابعاد طراحی مجتمع‌های مسکونی مبتنی بر خودشکوفایی ساکنین از نگاه متخصصان بپردازد.

۵. روش پژوهش و فرآیند انجام کار

این پژوهش با هدف دستیابی به ابعاد طراحی مجتمع‌های مسکونی مبتنی بر خودشکوفایی ساکنین با توجه به دیدگاه متخصصان نگارش شده‌است. در ادبیات پژوهش دسته‌بندی مفاهیم مرتبط با خودشکوفایی در حوزه‌ی مسکن و به طور مشخص مجتمع‌های مسکونی یافت نشد، در این راستا به جهت آنکه موضوع پژوهش در جهت اکتشاف صورت می‌پذیرد، در این پژوهش روش آمیخته (کمی و کیفی) مورد

استفاده قرار گرفت، روش کیفی با استفاده از تکنیک دلفی با بهره‌گیری از نظرات متخصصان موضوع به صورت مشخص مورد بررسی قرار گرفته تا نتایج مطلوب حاصل گردد. پژوهش حاضر در سه مرحله شامل یک مرحله مصاحبه و دو مرحله پرسشنامه باز پاسخ صورت گرفته‌است. مرحله اول با توجه به موضوع مورد مطالعه مصاحبه با ۱۰ نفر از اعضای هیئت علمی صورت پذیرفت. روش نمونه‌گیری در نفر اول از روش نمونه‌گیری نظریه‌ای و در سایر متخصصان به روش گلوله برفی (شبکه‌ای) صورت گرفته‌است و مصاحبه می‌بایست تا حدی که به اشباع نظری برسد ادامه می‌یافت. در مرحله‌ی بعد با بهره‌گیری از روش تحقیق زمینه‌ای مفاهیم اولیه و نکات کلیدی استخراج شده دسته‌بندی شده و روی مصاحبه‌ها کدگذاری باز صورت گرفته و جهت تایید مولفه‌های مستخرج از مصاحبه لیست مولفه‌ها به دست هر ۱۰ متخصص رسید و از آنها خواسته شد تا با در نظر گرفتن موضوع تایید یا اصلاحاتی بر روی آنها انجام دهند، پس از آن از طریق کدگذاری محوری برای هر عنوان پیوستار خاصی در نظر گرفته شد. پیوستارها مجدداً برای تایید یا اصلاح در اختیار متخصصان قرار گرفت تا تمامی مولفه‌های مستخرج از مصاحبه‌ها را پوشش دهند. عنوان پیوستارها دسته‌بندی شده و شامل: محیط تعاملی، جذابیت محیطی، امنیت و آسایش محیط، محیط رشد دهنده، محیط اکتشاف‌پذیر، محیط کنترل‌پذیر می‌باشد. فهرست مفاهیم حاصل از کدگذاری باز و محوری در جدول ۴ ارائه شده‌است:

جدول ۴: فهرست مفاهیم حاصل از کدگذاری باز و محوری
Table 4: List of concepts from open and axial coding

عنوان پیوستارها پس از کدگذاری باز	مقوله‌ها پس از کدگذاری محوری
اجتماع‌پذیری محیط	محیط درگیرکننده
جذابیت و دلپذیری محیط	محیط تعاملی
آسایش روانی و محیطی	جذابیت محیطی
محیط پرورش دهنده	امنیت و آسایش محیط
قابلیت کشف در محیط	محیط رشد دهنده
قابلیت گزینش و کنترل در محیط	محیط اکتشاف‌پذیر
	محیط کنترل‌پذیر

آزمون کی-ام-او مورد تایید قرار گرفت. همانطور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود در این پژوهش نتیجه آزمون کی-ام-او ۰/۶۹۳ بوده‌است که نشانگر آن است که حجم نمونه کافی بوده و در آزمون کرویت بارتلت نیز فرض صفر بیانگر آن است که ماتریس همبستگی واحد و همسان می‌باشد. درجه معناداری (Sig) آزمون بارتلت نیز صفر بوده و این بیانگر آن است که مقدار همبستگی قابل محاسبه می‌باشد.

جدول ۶: آزمون کی-ام-او و کرویت بارتلت برای کفایت حجم نمونه

Table 6: KMO and Bartlett's Sphericity test for the adequacy of the sample size

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		۰/۶۹۳
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	۴۷/۳۴۲
	df	۱۹۰
	Sig.	۰/۰۰۰

تحلیل داده‌ها پس از چرخش حاکی از آن است که از نظرات ۲۰ نفر متخصص ۶ عامل شناسایی شده‌است، بر اساس جدول واریانس داده‌های چرخش یافته (جدول ۷) می‌توان نتیجه‌گرفت که حدود ۶۵ درصد متخصصان ریشه‌های فکری یکسانی داشتند یعنی همگی یک واقعیت بیرونی را تشخیص داده‌اند که در نهایت ۶۵ درصد نظرات را به خود اختصاص داده که می‌توان آن را مورد بررسی‌های بیشتر قرار داد.

سپس جدول هدف محتوا تهیه شد و بدین ترتیب مشخصات مورد نظر جهت طراحی پرسشنامه‌ی محقق ساخت فراهم گردید که هدف آن تبیین مقوله‌های معماری و استخراج معیارها بر اساس روابط حاکم بین متغیرها بود. پایایی پرسشنامه از طریق مطالعه‌ی پایلوت بر روی چند نفر از متخصصان و انتقال اطلاعات به نرم‌افزار Spss-23 بررسی نتایج صورت گرفت و آلفای کرونباخ عدد ۰/۹۷ را نشان می‌دهد (جدول ۵) که به این ترتیب پایایی پرسشنامه مورد تایید قرار می‌گیرد.

جدول ۵: تحلیل پایایی با محاسبه آلفای کرونباخ

Table 5: Reliability analysis by calculating Cronbach's alpha

Reliability Statistics	
تعداد سوالات	آلفای کرونباخ (Cronbach's Alpha)
۹۴	۰/۹۷۰

در نهایت پرسشنامه در اختیار ۲۰ نفر از متخصصان قرار داده شد که با استفاده از روش گلوله برفی انتخاب شده‌اند. در این مرحله سوالات با بیشترین نمرات استخراج شده سپس پرسش‌های مشترک شناسایی شده و پرسشنامه مجدداً در اختیار متخصصان قرار گرفته و داده‌ها مجدداً وارد نرم افزار شده و تحلیل عامل Q جهت بررسی داده‌ها صورت پذیرفت. که پس از انتقال اطلاعات به نرم‌افزار Spss-23، کفایت آن در

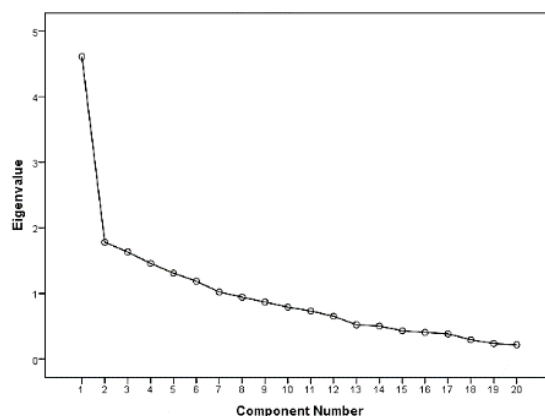
جدول ۷: واریانس داده‌ها پس از چرخش تحلیل عاملی

Table 7: Data variance after factor Analysis rotation

اجزا	قبل از چرخش			بعد از چرخش		
	کل	واریانس %	درصد تجمعی %	کل	واریانس %	درصد تجمعی %
۱	4.609	23.046	23.046	2.527	12.634	12.634
۲	1.782	8.911	31.957	2.303	11.514	24.148
۳	1.632	8.160	40.118	2.026	10.131	34.279
۴	1.460	7.299	47.416	1.839	9.196	43.475
۵	1.311	6.556	53.972	1.604	8.021	51.496
۶	1.187	5.936	59.908	1.409	7.044	58.540
۷	1.023	5.116	65.024	1.297	6.484	65.024

کرده‌است، عامل اول به طور چشمگیری بزرگتر است و سطح معنادارای بالاتری دارد و عامل دوم تا هفتم نیز معنی‌دار بوده و قابل معنی کردن هستند.

با توجه به نمودار اسکری (شکل ۲) تلاش شده‌است تا عوامل ادراک شده بین ۲۰ نفر شناسایی شود، همانطور که در شکل نیز نشان داده شده‌است خط فرضی نمودار از عامل ۷ به بعد شکسته شده و شروع به مسطح شدن

شکل ۲: نمودار اسکری برای تعیین عوامل
Fig. 2: Scree plot to determine the factors

تعریف و معنی‌دار را شناسایی نمود و در دسته‌ی مربوطه قرار داد. با تفسیر ماتریس داده‌های چرخش یافته، ۶ عامل دارای معانی مشخصی بودند و قابل تعریف می‌باشند.

با توجه به جدول ۸ که ماتریس داده‌های چرخش یافته را نشان می‌دهد، می‌توان بار عاملی هر فرد پس از چرخش را مشاهده نمود. با استفاده از این آمار می‌توان عوامل قابل

جدول ۸: ماتریس داده‌های چرخش یافته
Table 8: Rotated Component Matrix

	Component						
	1	2	3	4	5	6	7
M19	.851	.036	.048	-.100	-.065	.042	-.029
M18	.828	-.049	.130	.198	.011	-.174	-.106
M2	.484	.289	.075	.225	.327	.231	.018
M17	.474	.213	.076	.228	.380	.002	.103
M9	.449	.408	.276	.345	.178	.069	.115
M4	.089	.786	-.094	.237	-.025	.044	.124
M13	-.019	.671	.407	-.221	.217	-.138	-.057
M5	.255	.426	.333	.228	.205	.190	-.139
M7	.171	.028	.825	-.110	.109	-.092	.123
M8	.028	.033	.627	.259	-.095	.012	-.344
M20	.081	.227	.498	.424	.125	.186	.379
M14	.228	.365	.441	-.175	-.130	.178	.427
M6	.110	.047	.003	.808	.010	-.023	-.073
M1	.306	.436	.118	.512	.163	-.023	-.212
M15	.135	-.048	.098	.110	.756	-.066	-.028
M12	-.169	.385	-.033	-.055	.606	-.059	-.114
M11	.130	.012	.010	-.078	.068	-.850	.056
M16	.306	.353	.145	-.378	-.162	.504	-.141
M10	.149	-.317	-.269	-.198	.418	.439	.167
M3	-.094	-.031	-.026	-.045	-.051	-.096	.805

هستند، در نظر گرفته شد و توسط متخصصان مورد تایید و بازنگری قرار گرفت تا عوامل مذکور مبنایی جهت تهیه جدول هدف محتوا به منظور طراحی پرسشنامه‌ی کاربران باشد. در جدول ۹ به مولفه‌های مربوطه به هر دسته بندی و اکتشاف ابعاد مربوطه پرداخته شده‌است:

در نهایت برای یافتن ریشه‌های فکری مشترکی که بین متخصصان هر گروه وجود دارد، با توجه به پرسشنامه سوالات با بیشترین و کمترین نمرات استخراج شده‌اند و سوالات مطرح شده با توجه به نمرات مشخص شد و در نهایت مفاهیم مربوطه به هر گروه به عنوان عواملی که بر خودشکوفایی ساکنان در مجتمع‌های مسکونی تاثیرگذار

جدول ۹: طبقه‌بندی دیدگاه متخصصان در دور دوم دلفی و اکتشاف مهم‌ترین ابعاد تأثیرگذار بر خودشکوفایی در مجتمع‌های مسکونی
Table 9: Classification of experts' perspective in the second round of Delphi and exploration of the most important dimensions affecting self-actualization in residential complexes

بعد مفاهیم	مولفه‌های مربوط به مفاهیم						افراد گروه
	محیط تعاملی	جاذبیت محیطی	امنیت و آسایش محیط	محیط رشددهنده	محیط اکتشاف‌پذیر	محیط کنترل‌پذیر	
شناختی - معنایی	-	تطابق با فرهنگ و هویت، نمادگرایی	امنیت و آسایش روانی، سادگی	تطابق با هویت و فرهنگ، فعالیت معنادار	اکتشاف در محیط پیچیدگی، معناداری، تجربیات معنوی	آزادی انتخاب و کنترل و تغییرپذیری	گروه ۱ ۱۸، ۱۷، ۹، ۲، ۱۹
ادراکی - تجربی	-	جاذبیت بصری، احترام به طبیعت و بهره از آن	احترام به طبیعت، جاذبیت بصری، آسایش محیطی و روانی، خوانایی	-	غناي حسی، تجربه، رویداد و تحرک‌پذیری محیط	-	گروه ۲ ۱۳، ۵، ۴
روانشناختی - ذهنی	امکان فعالیت‌های مسئله‌محور	بهره از هنر و رنگ، سادگی فضا، نورگیری مطلوب	تراکم مناسب افراد، حریم شخصی و خلوت مطلوب، آزادی انتخاب	-	محیط یاددهنده و تفکر بر انگیز، فضای آرام‌بخش	محیط انعطاف‌پذیر	گروه ۳ ۲۰، ۱۴، ۸، ۷
تعاملی - اجتماعی	امنیت و نظارت‌پذیری فضا، اجتماع‌پذیری	اجتماع‌پذیری و مشارکت‌پذیری محیط	تعامل با محیط، خلاقیت، مشارکت‌پذیری، تناسب فضایی، دعوت‌کنندگی	احترام به طبیعت، محیط تعامل‌پذیر	محیط‌درگیرکننده	-	گروه ۴ ۶، ۱
فیزیکی - کالبدی	نورگیری، مطلوبیت بصری و تنوع رنگ، بهره از هنر و طبیعت	مطلوبیت بصری و آسایش محیطی، احترام و بهره از طبیعت، تنوع رنگ بافت و مصالح	-	بهره‌گیری از نقش و نگار و تنوع بافت و مصالح در محیط	-	-	گروه ۵ ۱۵، ۱۲
کارکردی - فعالیتی	رویداد‌پذیری و مشارکت‌پذیری، تنوع فعالیتی، سرزندگی	-	نظم و هماهنگی، آسایش محیطی و روانی، طراحی با در نظر گرفتن تمامی افراد	سرزندگی فعالیت‌های معنادار	محیط کنترل‌پذیر	توانایی تغییر، کنترل و انتخاب در محیط	گروه ۶ ۱۶، ۱۱، ۱۰

با توجه به آنچه که در جدول ۹ قابل مشاهده‌است معیارهای بدست آمده با توجه به نظرات متخصصان به ابعاد: «شناختی - معنایی، ادراکی - تجربی، روانشناختی - ذهنی، تعاملی - اجتماعی، فیزیکی - کالبدی، کارکردی - فعالیتی» اشاره دارد. در ادامه جهت رتبه‌بندی ابعاد موثر بر خودشکوفایی در مجتمع‌های مسکونی از آزمون فریدمن استفاده شد؛ جدول ۱۰ معناداری آماری را نشان می‌دهد و بر طبق آن مقدار مجذور کای به دست آمده برابر با ۱۰۶/۷۱۷ می‌باشد که در

سطح خطای کمتر از ۰/۵ قرار دارد و این بدان معناست که رتبه بندی ابعاد مورد بررسی معنادار بوده و اهمیت و رتبه ابعاد با یکدیگر متفاوت هستند.

جدول ۱۰: آمار آزمون فریدمن
Table 10: Friedman test statistics

Test Statistics	
N	94
Chi-Square	106.717
df	5
Asymp. Sig.	.000

جدول ۱۱ میانگین عددی ابعاد و مقدار انحراف استاندارد
 بیشترین مقدار میانگین به بعد روانشناختی و ذهنی و کمترین
 مقدار به بعد کارکردی و فعالیتی اختصاص یافته است:

جدول ۱۱: توصیف آمار ابعاد تأثیرگذار بر خودشکوفایی در مجتمع‌های مسکونی

Table 11: Description of statistics of dimensions affecting self-actualization in residential complexes

	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
شناختی - معنایی	2.00	5.00	4.2005	.59031
ادراکی - تجربی	2.33	5.00	4.1383	.62487
روانشناختی - ذهنی	2.50	5.00	4.3271	.47727
تعاملی - اجتماعی	2.00	5.00	4.2660	.64634
فیزیکی - کالبدی	2.50	5.00	4.1755	.58525
کارکردی - فعالیتی	2.00	5.00	3.3528	.64102

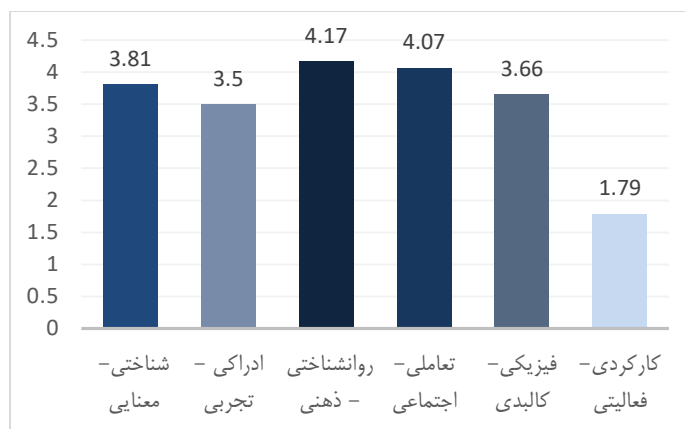
در جدول ۱۲ وضعیت رتبه‌بندی ابعاد موثر بر خودشکوفایی
 در مجتمع‌های مسکونی آورده شده است؛ میانگین رتبه‌ها
 نشان می‌دهد که بالاترین میانگین رتبه به ابعاد: «روانشناختی -

جدول ۱۲: میانگین رتبه ابعاد تأثیرگذار بر خودشکوفایی در مجتمع‌های مسکونی

Table 12: Mean ranks of dimensions affecting self-actualization in residential complexes

مؤلفه	میانگین رتبه
شناختی - معنایی	3.81
ادراکی - تجربی	3.50
روانشناختی - ذهنی	4.17
تعاملی - اجتماعی	4.07
فیزیکی - کالبدی	3.66
کارکردی - فعالیتی	1.79

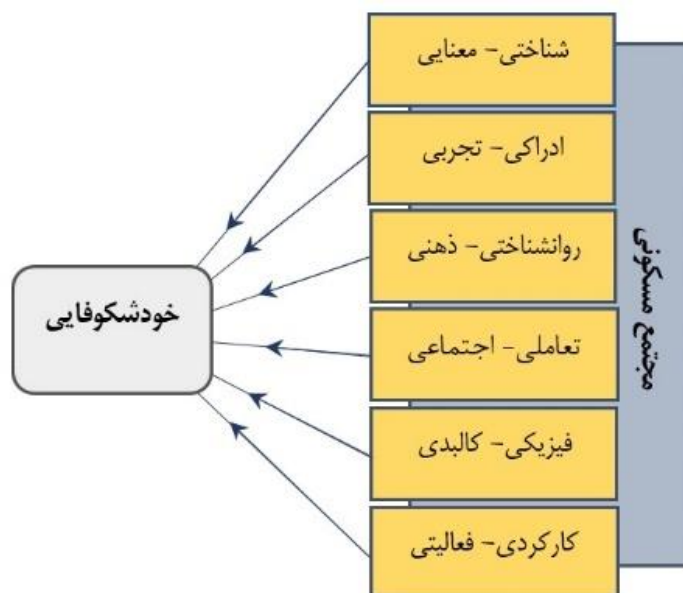
نتایج حاصل از رتبه‌بندی ابعاد که در جدول فوق ارائه شد به
 صورت نمودار میله‌ای در شکل ۳ ارائه شده است:

شکل ۳: نمودار میله‌ای میانگین رتبه

Fig. 3: Bar chart of mean ranks

در نهایت با توجه به ابعاد معرفی شده حاصل از تحلیل نظرات متخصصان، مدل مفهومی ابعاد موثر بر خودشکوفایی در مجتمع‌های مسکونی به صورتی که در شکل ۴ نشان داده شده‌است قابل ارائه می‌باشد:

شکل ۴: مدل مفهومی ابعاد تأثیرگذار بر خودشکوفایی در مجتمع‌های مسکونی

Fig. 4: Conceptual model of the dimensions of residential complexes design based on self-actualization

همبستگی پیرسون استفاده شده و نتایج حاصله در جدول ۱۳ ارائه شده‌است:

در ادامه جهت بررسی روابط میان ابعاد موثر بر خودشکوفایی در مجتمع‌های مسکونی از دیدگاه متخصصان از آزمون

جدول ۱۳: ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین ابعاد تأثیرگذار بر خودشکوفایی در مجتمع‌های مسکونی

Table 13: Pearson correlation coefficient for the relationship between the dimensions of the residential complexes design based on self-actualization

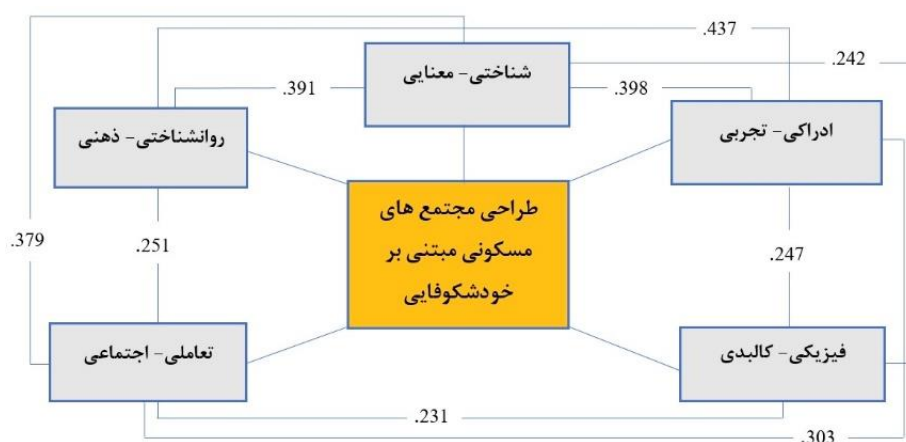
		شناختی-معنایی	ادراکی-تجربی	روانشناختی-ذهنی	تعاملی-اجتماعی	فیزیکی-کالبدی	کارکردی-فعالیتی
شناختی-معنایی	Pearson Correlation	1					
	Sig. (2-tailed)						
ادراکی-تجربی	Pearson Correlation	.398**	1				
	Sig. (2-tailed)	.000					
روانشناختی-ذهنی	Pearson Correlation	.391**	.437**	1			
	Sig. (2-tailed)	.000	.000				
تعاملی-اجتماعی	Pearson Correlation	.379**	.303**	.251*	1		
	Sig. (2-tailed)	.000	.003	.015			
فیزیکی-کالبدی	Pearson Correlation	.242*	.247*	.089	.231*	1	
	Sig. (2-tailed)	.019	.017	.394	.025		
کارکردی-فعالیتی	Pearson Correlation	.094	-.034	-.045	-.093	.122	1
	Sig. (2-tailed)	.369	.747	.670	.374	.241	

کالبدی» همبستگی معنادار وجود دارد و جهت آن نیز مثبت می‌باشد. همچنین میان بعد ادراکی-تجربی و ابعاد «روانشناختی-ذهنی، تعاملی-اجتماعی و فیزیکی-کالبدی»

با توجه به آنچه که در جدول فوق قابل مشاهده‌است بین بعد شناختی-معنایی در مجتمع‌های مسکونی با ابعاد «ادراکی-تجربی، روانشناختی-ذهنی، تعاملی-اجتماعی و فیزیکی-

مثبت و معنادار وجود دارد، بنابراین توجه به این ابعاد در طراحی مجتمع مسکونی‌های می‌تواند زمینه‌ساز تحقق خودشکوفایی در ساکنین گردد. در شکل ۵ روابط و میزان همبستگی بین ابعاد نشان داده شده‌است:

همبستگی مثبت و معنادار وجود دارد علاوه بر این می‌توان مشاهده نمود که بین ابعاد روانشناختی- ذهنی و «تعاملی- اجتماعی» و ابعاد تعاملی- اجتماعی و «فیزیکی- کالبدی» نیز ارتباط و همبستگی مثبت و معنادار برقرار است. بدین ترتیب با توجه به جدول می‌توان گفت بین اکثر عوامل رابطه‌ی

شکل ۵: همبستگی بین ابعاد تأثیرگذار بر خودشکوفایی در مجتمع‌های مسکونی

Fig. 5: Correlation between the dimensions affecting self-actualization in residential complexes

نتیجه‌گیری

اجتماعی، کالبدی و محیطی که می‌توانند در برگرداندن به عنوان فضای مورد بررسی انتخاب گردیده‌است. مجتمع‌های مسکونی از جمله فضاهایی می‌باشند که از سان بیشترین زمان را در آن سپری می‌کند، لذا به واسطه‌ی ارتباط مداوم افراد با این فضا، می‌تواند به بیشترین میزان بر افراد تأثیرگذار باشد. در صورتیکه پیش از طراحی مجتمع مسکونی شناخت جامع و کافی از ابعاد و معیارهای طراحی موثر بر خود شکوفایی ساکنین وجود داشته‌باشد؛ با در نظر گرفتن ابعاد و عوامل مذکور در طراحی مجتمع‌های مسکونی، محیط بوجود آمده تسهیل‌کننده نیل به خود شکوفایی افراد خواهد بود. با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر مهمترین ابعاد طراحی به منظور تحقق خودشکوفایی در مجتمع‌های مسکونی از دیدگاه متخصصان را می‌توان ابعاد «شناختی-معنایی، ادراکی-تجربی، روانشناختی-ذهنی، تعاملی-اجتماعی، فیزیکی-کالبدی، کارکردی-فعالیتی» دانست که

هدف این پژوهش دستیابی به ابعاد تأثیرگذار بر خودشکوفایی در مجتمع‌های مسکونی براساس دیدگاه متخصصان می‌باشد. روانشناسان مثبت‌گرا در دوران معاصر به مفهوم خودشکوفایی توجه ویژه‌ای داشته‌اند، همچنین منابع ایرانی-اسلامی نیز این مفهوم تحت عنوان انسان کامل مورد بحث و بررسی بسیاری از حکما و فلاسفه قرار گرفته است. امروزه اهمیت خودشکوفایی در فضاهای معماری به عنوان یک ضرورت زیستی بیش از پیش درک می‌گردد. در دنیای معاصر با توجه به بحران معنای بوجود آمده و از بین رفتن هویت فردی، توجه هرچه بیشتر به خود شکوفایی در فضاهای معماری می‌تواند راه حلی برای این بحران باشد. در این میان فضاهای مسکونی بواسطه‌ی تأثیر بسزایی که بر افراد می‌گذارند می‌توانند نقش بسیار موثری را در این مسیر ایفا نمایند. لذا در پژوهش حاضر از بین انواع فضاهای مسکونی، مجتمع‌های مسکونی با توجه به ابعاد مختلف

در این میان نیز ابعاد «روانشناختی- ذهنی، تعاملی- اجتماعی و شناختی- معنایی» از پر اهمیت‌ترین ابعادی هستند که می‌تواند شرایط مساعد جهت نیل به خودشکوفایی ساکنین در مجتمع‌های مسکونی را فراهم نمایند و طراحان در طراحی‌های آینده با طراحی فضاهای تامین‌کننده‌ی امنیت روانی و آسایش افراد، طراحی فضاها و فعالیت‌های معنادار، طراحی منطبق با فرهنگ افراد، بهره‌گیری از طبیعت در محیط، ایجاد جذابیت محیطی برای اکتشاف فضا و درگیری فرد با محیط، ایجاد امکان یادگیری مداوم افراد در محیط، طراحی فضاهای تعاملی جهت تعامل فرد با محیط و افراد گروه‌های سنی مختلف با یکدیگر، ایجاد امکان فعالیت‌ها و کارکردهای جذاب، متنوع و طراحی فضاهای انعطاف‌پذیر و کنترل‌پذیر در فضاهای مختلف مجتمع‌های مسکونی، می‌توانند مطلوبیت فضاها را جهت شکوفایی ساکنین در مجتمع‌های مسکونی افزایش دهند و در نهایت موجبات خودشکوفایی ساکنین را فراهم آورند. در نهایت بدیهی است که محدودیت در تمام پژوهش‌ها اجتناب‌ناپذیر است و می‌بایست مدنظر قرارگیرد. آگاهی محققان بر محدودیت‌های پژوهش می‌تواند آنان را از حصول نتایج اشتباه باز دارد. محدودیت اول در این پژوهش، محدودیت

ابزار پژوهش است. این محدودیت به تعداد محتواهای پرسشنامه مرتبط است. اگرچه با تدوین جدول هدف - محتوا سعی شده که تمامی مباحث مرتبط در نظر گرفته شود، ولی باز هم احتمال می‌رود که برخی از مطالب از نظر پژوهشگران نهان مانده باشد. دومین محدودیت مربوط به شرایط کووید-۱۹ و وجود محدودیت‌های آن است که امکان مصاحبه به صورت حضوری و ارائه‌ی پرسشنامه کتبی را سلب می‌نمود. در نهایت به عنوان پیشنهاد جهت پژوهش‌های آینده محققان می‌توانند ابعاد و عوامل تاثیرگذار بر خودشکوفایی در سایر فضاها همچون فضاهای اداری، آموزشی و فرهنگی را مورد بحث و بررسی قرار دهند.

تشکر و قدردانی

مقاله‌ی حاضر برگرفته از رساله‌ی دکتری الهه مهاجر، با عنوان «مدل‌یابی طراحی مجتمع‌های مسکونی مبتنی بر خودشکوفایی ساکنین» با راهنمایی جناب آقای دکتر حمیدرضا عظمتی و مشاوره‌ی جناب آقای دکتر خسرو موحد، در دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز می‌باشد، که در حال حاضر در حال انجام است.

پی‌نوشت‌ها

- 1- Self-Actualization
- 2- Quest for knowledge
- 3- Understanding
- 4- Peace
- 5- Self-Fulfillment
- 6- Meaning in life
- 7- Beauty

۸- دومین اجلاس اسکان بشر در سال ۱۹۹۶ میلادی در استانبول برگزار شد (Dalalpour 2000).

فهرست منابع

اصلانیان، یاشار، حسین ذبیحی، و کمال رهبری منش. ۱۳۹۷. تعیین اولویت حواس در ادراک ساکنان مجتمع‌های مسکونی؛ بررسی موردی: ساکنان بیش از دو سال چند مجتمع مسکونی در زنجان. نامه معماری و شهرسازی، ۱۱(۲۱)، ۲۳-۳۸.

امینی، صبا، سیدباقر حسینی، و سعید نوروزیان ملکی. ۱۳۹۲. بررسی تطبیقی میزان رضایت مندی ساکنان بین دو نمونه از مجتمع‌های مسکونی در میان مرتبه و بلندمرتبه، نمونه‌های موردی: مجتمع‌های مسکونی شهید محلاتی و سبحان، معماری و شهرسازی آرمان

- شهر، ۶(۱۱)، ۱-۱۳.
- ایزدی‌یزدان‌آبادی، احمد. ۱۳۸۵. بررسی تطبیقی آراء حکما و اندیشمندان ایرانی-اسلامی درباره‌ی انسان کامل، خردنامه صدرا، ۴۵: ۶۰-۷۰.
- بیطرف، احسان، فرح حبیب، و حسین ذبیحی. ۱۳۹۶. نگرش بیوفیلیک رویکردی در ارتقا سطح کیفی محیط زندگی ساکنان مجتمع‌های مسکونی. مدیریت شهری، ۱۶(۴۹)، ۳۳۱-۳۴۹.
- تاج، فاطمه. ۱۳۹۰. رابطه سبک‌های دلبستگی و خود شکوفایی در روان‌درمانگران و مقایسه آن با شاغلین غیرروان‌درمانگر شهر ستان تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- حبیب، فرح، مروری بر مسکن، مجله مسکن و انقلاب، شماره ۱۰۶، تابستان ۱۳۸۳.
- حسن‌خانی، مهدیه. ۱۳۹۸. طراحی مدرسه ابتدایی با رویکرد خودشکوفایی هیجانی اجتماعی، استاد راهنما: دکتر جمال‌الدین مهدی‌نژاد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد معماری دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهیدرجایی.
- خطیبی، ساسان، لیلا زارع، و محمد هادی کابلی. ۱۳۹۷. تأثیر فضای سبز و طراحی منظر بر ارتقاء احساس تعلق به مکان در مجتمع‌های مسکونی، هویت شهر، ۱۲(۳)، ۱۹-۲۸.
- دلایل‌پور، محمدرضا، ۱۳۷۹، برنامه ریزی مسکن، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- دلدار، محمدصالح. ۱۳۸۸. طبیعت و منظر از منظر روانشناسی محیط. فصلنامه گزارش، ۶۱.
- دهخدا، علی اکبر. ۱۳۷۳. لغت نامه دهخدا. جلد سیزدهم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- سلیمانی، سمیرا. ۱۳۹۳. ساخت و اعتباریابی پرسشنامه شکوفایی بر مبنای مدل سلیگمن در دانشجویان. پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته روانشناسی عمومی.
- عزیزی، محمدمهدی، و صارم ملک محمدنژاد، ۱۳۸۶. بررسی تطبیقی دو الگوی مجتمع‌های مسکونی (متعارف و بلندمرتبه)، هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی، ۳۲، ۲۷-۳۸.
- علاقمند، سپیده. ۱۳۹۶. دستیابی به مدل طراحی فضاهای عمومی دانشگاه در مرتبه نیاز خود شکوفایی. اساتید راهنما: دکتر فرهنگ مظفر و دکتر سیدباقر حسینی. رساله مقطع دکتری معماری. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.
- علاقمند، سپیده، فرهنگ مظفر، سیدباقر حسینی، و بهرام صالح صدق‌پور. ۱۳۹۸. مؤلفه‌های طراحی فضاهای جمعی دانشگاه در پاسخ به نیاز خودشکوفایی، فصلنامه علمی مرمت و معماری ایران، زمستان سال نهم، ۲۰.
- عینی‌فر، علیرضا، و ندا قاضی‌زاده. ۱۳۸۹، گونه شناسی مجتمع‌های مسکونی تهران با معیار فضای باز. معماری و شهرسازی آرمان شهر. ۳(۵)، ۴۶-۳۵.
- غلامعلی‌زاده، حمزه. ۱۳۸۵. محیط فیزیکی آموزش و خودشکوفایی دانشجویان معماری، رساله‌ی مقطع دکتری رشته‌ی معماری. دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- غلامعلی‌زاده، حمزه، و نغمه مخبری. ۱۳۹۳. ویژگی‌های مؤثر محیط فیزیکی آموزش معماری برای رشد استعدادها بالقوه دانشجویان معماری، نشریه معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۷(۱۳)، ۸۱-۹۱.
- قربانی سی سخت، پورمند، و آناهیتا یزدان‌پور. ۱۳۹۲. کنکاشی بر تأثیر متقابل معماری مسکن بر فرهنگ و هویت در جامعه ایرانی، همایش معماری و شهرسازی و توسعه پایدار با محوریت از معماری بومی تا شهر پایدار، موسسه آموزش عالی خاوران.
- کریمی، یوسف. ۱۳۷۴. روانشناسی شخصیت. چاپ نوزدهم، تهران.
- لاندین، رابرت ویلیام. ۱۹۹۶. نظریه‌ها و نظام‌های روانشناسی، ترجمه یحیی سید محمدی ۱۳۸۶. تهران.
- مظاهری، مجتبی، امید دژدار، و سیدجلیل موسوی. ۱۳۹۷. تحلیل نقش حیاط در ساختار فضایی خانه‌های ایرانی با بهره‌گیری از روش نحو فضا، هویت شهر، تابستان، دوره ۱۲، ش ۲: ۹۷-۱۰۸.
- معین، محمد. ۱۳۶۲. لغت‌نامه فارسی معین.
- مفیدی شمیرانی، سید مجید، حدیثه کامران کسمائی، و محمدرضا مفیدی. ۱۳۹۵. مسکن اجتماعی، تهران: موسسه علم معمار رویال.
- ملایی، الهه. ۱۳۹۰. طراحی خیابان سی تیر تهران در جهت نیل به خودشکوفایی، پایان‌نامه‌ی مقطع کارشناسی ارشد، دانشگاه بین‌المللی امام

مهدی‌نژاد، جمال‌الدین، و مهدیه حسن‌خانی. ۱۳۹۵. معماری و خودشکوفایی کودکان. انتشارات ماهواره.

ناجیان‌اصل، زهرا، رضا افهمی، آسیه شریعتمداری، و اصغر فهیمی‌فر. ۱۳۹۶. طراحی الگوی یکپارچه خودشکوفایی مبتنی بر نظریات انسان‌گرایانه، مجله پژوهش‌های مشاوره، زمستان، ۶۴: ۲۷-۵۱.

یارمحمدیان، احمد، و فاطمه کمالی. ۱۳۸۶. بررسی رابطه هوش هیجانی با خودشکوفایی دانش‌آموزان پایه اول دبیرستان. مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، دوره بیست و ششم، ش سوم، پیاپی ۵۲، ۲۲۵.

یحیوی، محسن. ۱۳۵۸. معماری مناسب برای یک مجتمع مسکونی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

منابع انگلیسی

- Alaghmand Sepideh. 2017. Achieving the Design Model of University Public Spaces in the Level of Self- Actualization Need. Supervisors: Farhang Mozaffar (Ph.D.), and Seyyed Bagher Hosseini. (Ph.D.), PhD Thesis in Architecture. Islamic Azad University, North Tehran Branch. [in Persian]
- Alaghmand Sepideh, Farhang Mozaffar, Seyyed Bagher Hosseini, and Bahram Saleh Sedghpour. 2018. Investigating factors affecting students' self-actualization at University Spaces. Rom J Multidi Edu10.
- _____. 2019. Designing Components of University's Communal Spaces in Order to Response to Self-Actualization Need. journal of conservation and architecture in iran. 9 (20) :41-58. [in Persian]
- Amini, Saba, Seyed Bagher Hoseini. And Saeed Norouzian Maleki. 2014. A Comparative Study of Satisfaction Evaluation between Residents of Mid-Rise and High-Rise Housings. Armanshahr Architecture & Urban Development, 6(11), 1-13. [in Persian]
- Amir Kiaei, Yalda. 2014. The relationship between Metacognition, Self-actualization, and Wellbeing among University Students: Reviving Self-actualization as the Purpose of Education, Ph.D. thesis. Florida International University.
- Aslanian, Yashar., Hosein Zabihi., and Kamal Rahbari Manesh. 2019. Determining the Priority of the Senses in the Perception of Inhabitants of Residential Complexes Case study: Several Residential Complexes in Zanjan, Journal of Architecture and Urban Planning, 11(21), pp. 23-38. [in Persian]
- Azizi, Mohammad Mehdi, and Sarem Malek MohammadNejad. 2008. A Comparative Study of Two Models of Residential Complexes (Conventional and High-Rise). Honar-Ha-Ye-Ziba: Memory Va Shahrzazi, 32, 27-38. [in Persian]
- Bar-On, Reuven. 2001. Emotional intelligence and Self-Actualization. Emotional intelligence in everyday life: A scientific inquiry. In J. Ciarrochi, J. Forgas, and J. D. Mayer (Eds.). New York, NY: Psychology Press. 20.
- Bauer, Jack J. Sun W. Park, R. Matthew Montoya, and Heidi A. Wayment. 2015. Growth Motivation Toward Two Paths of Eudaimonic Self-Development. Journal of Happiness Studies 16 (1): 185-210.
- Bitaraf Ehsan, Farah Habib, and Hosein Zabihi. 2018. Biophilic Attitude Toward Improving the Quality of the Living Environment of Residential Complexes Residences. Journal of Urban Management. 16 (49): 331-349. [in Persian]
- Cofer, CN. And MH Appley. 1964. Motivation theory and research. Wiley, New York, 669-670
- Corsini, Raymond J. 2002. The Dictionary of Psychology, New York: Routledge.
- Dahl, Rhonda J. J. A. Wakefield, T. M. Kimlicka, Michael Wiederstein, and H. Cross. 1983. How the personality dimensions of neuroticism, extraversion and psychoticism relate to self-actualization. Pergamon Press Ltd. Person mdwd. Difl 4(6): 683-685.
- Dalalpour, Mohammadreza. 2000, Housing Planning, Tehran: University of Tehran Press. [in Persian]
- Dehkhoda, AliAkbar. 1994. Dictionary of Dehkhoda. Volume 13, Tehran: University of Tehran Press. [in Persian]
- Deldar, Mohammad Saleh. 2009. Nature and Landscape from the Perspective of Environmental Psychology. Quarterly Report, 61. [in Persian]
- Ellis, Albert. 1991. Achieving self-actualization: the rational-emotive approach. In A. Jones & R.
- Eynifar, AliReza, and Neda Ghazizade. 2011. The Typology of Tehran Residential Building Based on Open Space Layout. Armanshahr Architecture & Urban Development, 3(5), 35-46. [in Persian]
- Faraci, Palmira, and Simona Cannistraci. 2015. The short index of self-actualization: a factor analysis study in an Italian sample. Int J Psychol Neurosci 8(2):23-33.
- Fernando, Mario, and Rafi M. M. I. Chowdhury. 2017. Cultivation of Virtuousness and Self-Actualization in the Workplace.
- Foxman Paul. 1976. Tolerance for Ambiguity and Self-Actualization Journal of Personality Assessment 40(1): 67-72. Published online: 10 Jun 2010.
- Frankl, Victor, E. 1978. The unheard cry for meaning, New York: Simon & shuster.
- GholamaliZade, Hamze. 2006. Physical Education's Environment and Self-Actualization of Architecture Students, PhD thesis in Architecture. Shahid Beheshti University of Tehran.[in Persian]
- GholamaliZade, Hamze. and Naghme Mokhberi. 2014. Effective Features of the Physical Environment of Architecture Education for the Development of Potential Talents of Architecture Students, Armanshahr Journal of Architecture and Urban Planning, 7(13). 81-91.[in Persian]
- GhorbaniSisakht, Pourmand, and Anahita Yazdanpour. 2013. A Study on the Interaction between Housing Architecture and

- Culture and Identity in Iranian Society, Conference on Architecture and Urbanism and Sustainable Development, Khavaran Higher Education Institute. [in Persian]
- Goldstein, Kourt. 1939. The organism. New York: American Book.
- _____. 1993. The Private Self. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Habib, Farah, A Review of Housing, Journal of Housing and Revolution, No. 106, Summer 2004. [in Persian]
- Hall, Eleanor G. and Jan Hansen. 1997. Self-actualizing Men and Women: A comparison study, Roeper Review, 20(1): 22-27.
- Hanley, S. J. and S. C. Abell. 2002 Maslow and Relatedness: Creating an Interpersonal Model of Self-Actualization, Journal of Humanistic Psychology 42(4): 37-57.
- Hasankhani, Mahdiye. 2019. Designing an Elementary School with approach on Social Emotional Self-Actualization, Supervisor: Jamal-E-Din Mahdinejad (Ph.D.), Master thesis in Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning Shahid Rajaee Teacher Training University. [in Persian]
- Hoffman, Edward. 1988. The Right to be Human: a biography of Abraham Maslow. McGraw-Hill, New York.
- Humboldt S. v. 2019. Self-Actualization. In: Gu D., Dupre M. (eds) Encyclopedia of Gerontology and Population Aging. Springer, Cham.
- Huppert, Felicia A. 2009. Psychological wellbeing: Evidence regarding its causes and consequences. Applied Psychology: Health and Wellbeing 1(2): 137-164.
- Huppert, Felicia A. and Timothy T. C. So. 2009. What Percentage of People in Europe are Flourishing and what Characterizes them? Measuring Subjective Well-being: An Opportunity for NGOs? OECD/ISQOLS Conference, Florence, Italy, 23-24 July.
- Ivtzan Itai, Gardner, Hannah E. Bernard, Izra Sekhon, Mandeep, and Hart, Rona. 2013. Sekhon Mandeep. Hart Rona, Wellbeing through Self-Fulfilment: Examining Developmental Aspects of Self-Actualization, The Humanistic Psychologist 41(2): 119-132.
- Izadi Yazdan Abadi, Ahmad. 2006. A Comparative Study of the Opinions of Iranian-Islamic Sages and Thinkers on the Perfect Man, Kheradname-ye Sadra 45: 41-60. [in Persian]
- Karimi, Yousef. 1995. Personality Psychology. Nineteenth edition, Tehran. [in Persian]
- Keyes, Corey L. M, Shane J Lopez. 2002. Toward a science of mental health. Handbook of positive psychology, 45-59.
- Khatibi, Sasan, Leyla Zare, and Mohammad Hadi Kaboli. 2018. The Effect of Green Space and Landscape Design on Promoting the Sense of Space Belonging to the Residential Complex. Hoviatshahr, 12(3), 19-28. [in Persian]
- Kovtun, Iulia. 2014. Fulfilment of Individual Needs in Architecture, Housing Environment, Lviv Polytechnic National University, Katedra Kształtowania Środowiska Mieszkaniowego (13): 103-106.
- Lang. Jon. 1987. Creating Architectural Theory: The Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design, New York: Van Nostrand Reinhold Company, 130.
- Lundin, Robert William. 1996, Theories and Systems of Psychology. 5th ed, translated by Yahya Seyed Mohammadi, 2007. Tehran. [in Persian]
- Macklin, Thomas. J. Rossiter and Charles, M. 1976. Interpersonal communication and self-actualization, Communication Quarterly 24:4, 45-50.
- Maddi, Salvatore R. 1996. Personality theories: a comparative analysis, Long Grove: Waveland Press.
- Maslow, Abraham H. 1954. Motivation and Personality (3rd ed.). New York: Harper & Row.
- _____. 1971. The Farther Reaches of Human Nature. (2nd ed.). The Viking. Press, New York
- _____. 1998. Maslow on Management. Wiley, New York.
- _____. 2011. Toward a Psychology of Being. Blacksburg, VA: Wilder.
- Mazaheri, Mojtaba, Omid Dezhdar, and Seyed Jalil Mousavi. 2018. Analyzing the Role of Yards in Spatial Structure of Iranian Houses Using Space Syntax. Hoviatshahr, 12(2), 97-108. [in Persian]
- MahdiNejad Jamal-E-Din. and Mahdiye Hasankhani. 2016. Architecture and Children's Self-Actualization. Satellite Publications. [in Persian]
- Moein, Mohammad, 1983, Moein Persian Dictionary. [in Persian]
- Mofidi Shemirani, Seyed Majid, Hadise KamranKasmei, and Mohammadreza Mofidi. 2016. Social Housing. Tehran: Royal Architect Science. [in Persian]
- Molaei, Elahe. 2011. Designing 30 Tir Street in Tehran in order to Achieving Self-Actualization, Master Thesis, Imam Khomeini International University of Qazvin. [in Persian]
- Motalebi, Ghasem. 1998. A Theory of Meaning in Architecture and Urban Design: An Ecological approach. Unpublished PhD dissertation faculty of the built Environment, University of new south walesm sydney.
- Najafi Marziye, and Ahamd Baseri. 2018. Relationship of Perceived Social Support and Self-actualization with Life Expectancy in the Elderly in Tehran. J Educ Community Health. 4 (4): 56-64.
- NajianAsl, Zahra. Reza Afhami, Asiye Shariatmadar, and Asghar Fahimifar. 2017. Developing an Integrated Model of Self-Actualization Based on Humanistic Theories. Journal of Counseling Research. 16 (64): 30-54. [in Persian]
- Pavai. P. Senthamizh, Geetha K. Vigneshwari J. and L Maria Suganthi. 2020. Investigation of relation between decision making and Self-Actualization, Materials Today: Proceedings, Elsevier.
- Petri Herbert L. 1996. Motivation: theory, research, and applications, 3rd Ed. california: wadsworth, Inc.
- Rogers, Carl. 1961. On Becoming a Person. Boston: Houghton Mifflin.
- Rowan John. 2015. Self-actualization and individuation, Self & Society 43:3, 231, 235.
- Ruf Deborah. 2009. Self-actualization and morality of the gifted: environmental, familial, and personal factors. In: Morality, ethics, and gifted minds. Springer, Boston 265-283.

- Ryder Willet W. 1987. The Role of Art in Self-Actualization, *Art Education*, 40:2, 22-24.
- Ryff, Carol D, and Burton Singer. 1998. The role of purpose in life and personal growth in positive human health.
- Schultz, Duane P, and Sydney Ellen Schultz. 2016. *Theories of Personality*. 11th ed. Boston: Cengage Learning.
- Shneiderman, Ben. 2000. Creating creativity: user interfaces for supporting innovation, *ACM TOCHI special issue (january-march 2000) HCI in the new millennium*, july 31.
- Soleymani, Samira. 2014. Construction and Validation of Flourishing Questionnaire based on Seligman's model among University Students. Thesis of master's degree in General Psychology, Semnan University. [in Persian]
- Taj, Fateme. 2011. Relationship between Attachment Styles and Self-Actualization in Psychotherapists and its Comparison with non-Psychotherapists in Tehran. Master Thesis. Shahid Beheshti University of Tehran. [in Persian]
- Tosi D. J., and C. A Lindamood. 1975. The Measurement of Self-Actualization: A Critical Review of the Personal Orientation Inventory, *Journal of Personality Assessment*, 39:3, 215-224.
- VandenBos, Gary R. 2007. *APA Dictionary of Psychology*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Weaver, Shandra Rene. 2010. Discovering Self-Actualization through the Experience of Architecture. A thesis for the degree of Master of Architecture, Montana State University.
- Yahyavi, Mohsen. 1979. Suitable Architecture for a Residential Complex. Master Thesis, University of Tehran, Tehran Iran. [in Persian]
- Yarmohammadian, Ahmad, and Fateme Kamali. 2007. The Relationship between Emotional Intelligence and Self-Actualization of First Grade High School Students. *Journal of Social Sciences and Humanities, Shiraz University*, Volume 26, (3)52: 211-226. [in Persian]